



TUTKIMUSEETTINEN
NEUVOTTELUKUNTA
FORSKNINGSETISKA
DELEGATIONEN

Forskningsetiska delegationen

Verksamhetsberättelse | 2019

www.tenk.fi





Forskningsetiska delegationen

Verksamhetsberättelse 2019

1 | DELEGATIONENS SAMMANSÄTTNING OCH MÖTEN

Forskningsetiska delegationen (TENK) är ett sakkunnigorgan som tillsatts av undervisnings- och kulturministeriet (UKM) och som behandlar etiska frågor relaterade till forskning. Delegationen har i uppgift att främja god vetenskaplig praxis och att förebygga fusk inom forskning (Förordning om forskningsetiska delegationen 1347/1991). UKM utnämner medlemmarna i Forskningsetiska delegationen på vetenskapssamfundets framställning för en mandatperiod på tre år åt gången.

Delegationen inledde en ny mandatperiod under 2019. Ordförande för delegationen under mandatperioden 1.2.2016–31.1.2019 var kansler emerita **Krista Varantola** från Tammerfors universitet och vice ordförande var universitetslektor **Pekka Louhiala** från Helsingfors universitet. Delegationen hade därtill åtta andra medlemmar:

- Ledande forskare **Kari Hämäläinen**, Statens ekonomiska forskningscentral (VATT)
- Äldre forskare **Jyrki Kettunen**, Yrkeshögskolan Arcada
- Professor **Erika Löfström**, Helsingfors universitet
- Professor **Rainer Oesch**, Helsingfors universitet
- Professor **Riitta Salmelin**, Aalto-universitetet
- Programdirektör **Sirpa Thessler**, Naturresursinstitutet
- Professor **Risto Turunen**, Östra Finlands universitet
- Jurist **Meri Vannas**, Finlands Akademi



UKM tillsatte en ny delegation för mandatperioden 1.2.2019–31.1.2022. Ordförande för delegationen är dekan, professor **Riitta Keiski** från Uleåborgs universitet och vice ordförande är professor Erika Löfström från Helsingfors universitet. Utöver dem har delegationen åtta andra medlemmar:

- Ledande forskare Kari Hämäläinen, Statens ekonomiska forskningscentral (VATT)
- Direktör för juridiska ärenden **Matti Karhunen**, Teknologiska forskningscentralen VTT
- Utvecklingsdirektör **Leena Liimatainen**, Jyväskylä yrkeshögskola
- Specialexpert **Susanna Näreaho**, Yrkeshögskolan Metropolia
- Professor Riitta Salmelin, Aalto-universitetet
- Programdirektör Sirpa Thessler, Naturresursinstitutet
- Biträdande professor **Aleksi Tornio**, Åbo universitet (fram till augusti 2019 klinisk lärare, Helsingfors universitet)
- Professor Risto Turunen, Östra Finlands universitet

Kansler emerita Krista Varantola är bestående sakkunnig i delegationen och som delegationens sekreterare fungerar Forskningsetiska delegationens generalsekreterare, docent **Sanna-Kaisa Spoof**.

Delegationen som avslutade sin mandatperiod vid utgången av januari höll ett möte i början av året, på vilket även den nya delegationen, som inledde sitt arbete den 1 februari 2019, var närvarande. Efter det sammanträdde den nya delegationen sju gånger. Mötet i december ordnades i Willmanstrand den 18–19 december 2019 i samband med Forskningsetiska delegationens tvådagarsbesök vid Villmanstrand-Lahtis tekniska universitet LUT.



Figur 1: Forskningsetiska delegationens medlemmar under perioden 2019-2021.

2 | FÖREBYGGANDE VERKSAMHET, EVENEMANG OCH UTBILDNING

2.1 God vetenskaplig praxis (GVP)

Forskningsetiska delegationens förebyggande etiska anvisningar *God vetenskaplig praxis och handläggning av misstankar om avvikelser från den i Finland. Forskningsetiska delegationens anvisningar 2012* (GVP-anvisningar) iakttas av alla universitet, yrkeshögskolor och nästan alla forskningsinstitut som omfattas av offentlig finansiering samt bland annat av Finlands Akademi, Business Finland och Statsrådets kansli. Vid utgången av 2019 hade sammanlagt 81 organisationer undertecknat anvisningarna. Uppskattningsvis har 25 000–30 000 personer som hör till universitetens, yrkeshögskolornas och forskningsinstitutens forskningspersonal förbundit sig till GVP-anvisningarna.¹

Anvisningarna God vetenskaplig praxis (GVP) finns på tre språk och kan beställas avgiftsfritt från Forskningsetiska delegationens byrå. En pdf-version av anvisningarna och en kort undervisningsvideo som berättar om GVP-processen finns på www.tenk.fi.

I samarbete med projektet Ansvarsfull forskning (Vastuullinen tiede) utarbetades det en kinesisk-engelsk och en rysk-engelsk upplaga av GVP-anvisningarna och i samarbete med Finlands institut i Madrid en spansk upplaga av anvisningarna. De upplagor av GVP-anvisningarna som är avsedda för internationella forskare i Finland och för personer som är intresserade av de finländska anvisningarna kan laddas ner på TENKs webbplats: www.tenk.fi.

Forskningsetiska delegationen påbörjade en uppdatering av modellen till en meritförteckning för forskare. För uppdateringen ansvarade en arbetsgrupp som tillsattes av Forskningsetiska delegationen. Ordförande för arbetsgruppen var ordförande för Forskningsetiska delegationen, dekan, professor Riitta Keiski (Uleåborgs universitet) och medlemmar var i egenskap av representant för Finlands Akademi vetenskapsrådgivare **Tiina Petänen**, i egenskap av representant för Finland universitets rektorsråd UNIFI utvecklingschef **Markku Ihonen** från Tammerfors universitet, specialexpert **Erja Ämmälahti** från Aalto-universitetet samt i egenskap av representant för yrkeshögskolornas rektorer Arene utvecklingschef **Seliina Päällysaho** från yrkeshögskolan i Seinäjoki.

2.2 Stödpersoner i forskningsetik

Fram till utgången av 2019 omfattade den stödpersonverksamhet i forskningsetik som Forskningsetiska delegationen inledde sammanlagt 64 forskningsorganisationer och 124 stödpersoner. Stödpersonerna gav råd i olika forskningsetiska frågor. Utbildningen av stödpersoner i forskningsetik och evenemang för nätverkande ordnades i maj i samband med vårdagarna i Öppen vetenskap i Tammerfors och i november i Helsingfors.

¹ Vipunen - Utbildningsförvaltningens statistiktjänst – Forsknings- och utvecklingsverksamhet, <https://vipunen.fi/sv-fi/hogskoleutbildning-och-fou-verksamhet>

2.3 Ansvarsfull vetenskap

Forskningsetiska delegationen genomför tillsammans med Delegationen för informationsspridning projektet *Ansvarsfull forskning (Vastuullinen tiede)*, som är en databank för främjandet av en öppen vetenskapskultur (1.1.2018–31.12.2020) och som finansieras av undervisnings- och kulturministeriet. Webbplatsen [Ansvarsfull forskning](#) som utvecklades inom ramen för projektet fungerar som en guide i god praxis inom forskningsetik och forskningskommunikation i det finländska vetenskapssamfundet. Webbplatsen finns också på svenska och engelska.

Den första barometerenkäten om nationell forskningsetik genomfördes i samarbete mellan Forskningsetiska delegationen, Ansvarsfull forskning och Vasa universitet. Med enkäten utreddes avvikelser från god vetenskaplig praxis i den finländska forskningsvärlden. Ansvarig direktör för utredningen var professor emeritus **Ari Salminen** från Vasa universitet. Rapporten *Tutkimusyhteisössä kaikki hyvin? Tutkimusetiikan barometri 2018* (Fritt översatt: Allt väl inom forskningssamfundet? Barometerenkäten om forskningsetik 2018) publicerades i maj 2019.



Figur 2: Barometerenkäten om forskningsetik 2018 publicerades den 7 maj 2019. TENKs ordförande Riitta Keiski (till vänster), koordinator Anni Sairio, författare Lotta Pitkänen och Ari Salminen från Vasa universitet, och TENKs generalsekreterare Sanna-Kaisa Spoof.

År 2019 inledde sakkunnigorganen för ansvarsfull vetenskap som verkar i anslutning till Vetenskapliga samfundens delegation sitt arbete med att bygga en gemensam webbportal. Den nya webbplatsen [Ansvarsfull forskning](#) fungerar som ett gemensamt forum för Samordningen av Öppen vetenskap, Publikationsforum, Delegationen för informationsspridning, Forskningsetiska delegationen och artiklarna om *ansvarsfull forskning, forskningsetik och vetenskapskommunikation i Finland*.

2.4 Evenemang

Forskningsetiska delegationen ordnade i samband med Vetenskapsdagarna den 10 januari 2019 ett diskussionsmöte med temat *Mod att ingripa vid vetenskapligt fusk*. På mötet föreläste förutom generalsekreterare Sanna-Kaisa Spoof även vice ordförande för forskningsetiska delegationen Pekka Louhiala och medlem i forskningsetiska delegationen Erika Löfström.

Det årliga seminariet Etikens dag hölls den 13 mars 2019 i Vetenskapernas hus i Helsingfors. Seminariets tema var etikprövningen i förändring. Forskningsetiska delegationen ordnar Etikens dag i samarbete med de nationella etiska delegationerna. (BILAGA 4 i den finska verksamhetsberättelsen)

Andra öppna tillställningar avsedda för forskarsamfundet som Forskningsetiska delegationen ordnade år 2019:

- Publiceringen av barometerenkäten om forskningsetik 7.5.2019
- Publiceringen av den förnyade anvisningen om etikprövning inom humanvetenskaper 16.9.2019.
- Publiceringen av GVP-anvisningarna på kinesiska, ryska och spanska samt ett möte för diskussion och nätverkande för internationella forskare i Finland 19.11.2019.

Samtliga evenemang ordnades i Vetenskapernas hus i Helsingfors.

3 | HANDLÄGGNING AV MISSTANKAR OM AVVIKELSE FRÅN GOD VETENSKAPLIG PRAXIS (GVP)

3.1 Misstankar om avvikelse från god vetenskaplig praxis som har anmälts till Forskningsetiska delegationen samt faktiska avvikelser

År 2019 var exceptionellt livligt vad gäller GVP-processerna. Inom TENKs verksamhet hopades arbetet av att lärdomsproven för högre yrkeshögskoleexamen var föremål för särskild uppmärksamhet.

År 2019 anmälde universiteten, yrkeshögskolorna och andra forskningsorganisationer som förbundit sig till GVP-anvisningarna i Finland 34 nya fall av misstanke om avvikelse från god vetenskaplig praxis, av vilka 13 gällde lärdomsprov för högre yrkeshögskoleexamen.

Varje enskild misstanke utreddes i den organisation där det forskningsarbete eller det examensarbete som var föremål för misstanke pågick eller hade pågått.

Av de anmälningar som TENK mottog under året kunde 21 GVP-processer slutföras i yrkeshögskolorna. Av de undersökta fallen konstaterades en avvikelse från god vetenskaplig praxis i elva fall. I nio fall var det fråga om fusk och i fyra fall dessutom om likgiltighet för god vetenskaplig praxis. I två av fallen preciserar inte yrkeshögskolans beslut om avvikelserna mot god vetenskaplig praxis anses ha varit fusk eller likgiltighet.

I övriga forskningsorganisationer avslutades 26 GVP-processer, av vilka en del hade inletts redan tidigare. Av de undersökta fallen konstaterades en avvikelse mot god vetenskaplig praxis i fyra fall, där det i samtliga var fråga om fusk och i två dessutom om likgiltighet.

I elva av de anmälda fallen pågick behandlingen fortfarande eller hade avbrutits vid årets slut.

Sammanfattningar av de konstaterade GVP-avvikelserna presenteras i punkt 3.2.

Tabell 1: Misstanke om avvikelse från god vetenskaplig praxis som anmälts till Forskningsetiska delegationen samt faktiska avvikelser, antal (inom parentes andelen anmälningar om lärdomsprov för högre yrkeshögskoleexamen av det totala antalet).

Misstanke om avvikelse från god vetenskaplig praxis som anmälts till Forskningsetiska delegationen och faktiska avvikelser, antal (inom parentes andelen anmälningar om lärdomsprov för högre yrkeshögskoleexamen av det totala antalet)	2019	2018	2017	2016	2015
Forskningsorganisationernas anmälningar om nya misstankar om GVP-kränkningar	34 (13)	40 (16)	21	20	24
GVP-processer som slutfördes under året i forskningsorganisationer, där GVP-kränkning konstaterats: fusk	13 (9)	12 (7)	1	2	4
GVP-processer som slutfördes under året i forskningsorganisationer, där GVP-kränkning konstaterats: likgiltighet	6 (4)	7 (0)	4	1	3
GVP-processer som slutfördes under året i forskningsorganisationer, där GVP-kränkning inte har konstaterats	21 (6)	15 (0)	17	16	17

3.2 Avvikelser från god vetenskaplig praxis som konstaterats i forskningsorganisationerna

Fall 1: Plagiering av forskningsmaterial och -idén i finansieringsansökan ansågs vara stöld

Doktor A inom det tekniska området hade lämnat in två finansieringsansökningar med samma innehåll, vilka misstänktes vara plagierade av doktor B:s finansieringsansökan, som hade inlämnats redan tidigare. Doktor A och B arbetade i samma forskningsprojekt. Misstanken bekräftades i universitetets GVP-utredning, och rektorn ansåg att A hade gjort sig skyldig till stöld av forskningsmaterial och -idén. Dessutom ansågs A ha gjort sig skyldig till annat oegentligt förfarande då hen lämnat in samma finansieringsansökan flera gånger. Universitetet skickade beslutet och utredningsgruppens slutrapport till finansiären för kännedom med tanke på fortsatta åtgärder.

Fall 2: Fel som uppdagades i ett autoetnografiskt forskningsarbete konstaterades vara fusk och likgiltighet

Forskare A och B vid de humanistiska vetenskaperna vid ett universitet misstänktes ha gjort sig skyldiga till GVP-kränkningar i den etnografiska beskrivningen av sin publikation. Även om försökspersonernas namn hade ändrats i artikeln, fanns det misstanke om att de fortfarande lätt kunde identifieras. Försökspersonerna hade inte informerats om att de utgör en del av forskningen. Den autoetnografiska beskrivningen av publikationen misstänktes också innehålla sakfel. Enligt förundersökningen konstaterade universitetet att forskarna A och B hade gjort sig skyldiga till likgiltighet för god vetenskaplig praxis, vilket framgick som en slarvig och vilseledande rapportering av forskningsresultaten och använda metoder samt som vilseledande av vetenskapssamfundet. Publikationen ansågs också ha innehållit avsiktligt fusk och osakligt försvårande av en annan forskares arbete, eftersom försökspersonerna också själva var forskare.

Fall 3: Uppgivandet av överdrivet stora meriter i ansökningshandlingarna för en professorstjänst ansågs vara fusk

Det misstänktes att person A, som blivit vald för en professur inom konstbranschen, hade uppgett sina meriter på ett vilseledande sätt i ansökningshandlingarna. Universitetet hade behandlat ärendet redan två gånger under tidigare år, men det hade efter båda förundersökningarna konstaterat att det inte var fråga om någon GVP-kränkning. TENK utfärdade två utlåtanden i ärendet åren 2017 och 2018, av vilka universitetet i fråga om den sistnämnda utförde en egentlig utredning i ärendet. Utifrån den nya information som kom fram under utredningen ansåg universitetet att A hade gjort sig skyldig till både fusk, som framgick i form av förfalskade och påhittade meriter och publikationer, samt till likgiltighet, som framgick i form av felaktiga uppgifter om yrkesbanan. A hade redan innan GVP-kränkningarna konstaterades övergått till ett annat universitet och därför skickades beslutet även för kännedom till A:s nuvarande arbetsgivare.

Fall 4: Misstanken om vilseledande i en beställningsundersökning kunde inte bekräftas, men ett fel i källhänvisningarna ansågs vara plagiat

Företag X gjorde en anmälan om en misstanke om GVP-cränkning till ett forskningsinstitut angående forskningsinstitutets rapport, i vilken företag X hade upptäckt ett flertal fel. Enligt företag X hade det forskningsinstitut som utarbetat rapporten inte tillräcklig sakkunskap att utvärdera föremålet för rapporten och i rapporten gavs en tendentiös bild av företag X konkurrent, dvs. företag Y. Efter att TENK hade gett sitt utlåtande i ärendet (TENK 2019:10) behandlade forskningsinstitutet ärendet i en förundersökning. Forskningsetiska delegationen konstaterade att den aktuella rapporten var en del av en beställningsundersökning som forskningsinstitutet hade gjort åt företag Y. I förundersökningen konstaterades att de misstankar som företag C framförde i huvudsak var ospecificerade och de ansågs inte uppfylla definitionen på en GVP-cränkning. Endast i rapportens källhänvisningar konstaterades ett fel i ett textstycke, som betraktades som plagiat. Felet i källförteckningen korrigerades och den korrigerade kundrapporten skickades därefter till beställarföretaget Y.

I resten av de GVP-cränkningar som konstaterades i forskningsorganisationerna och som anmäldes till TENK 2019 var det fråga om plagiering i lärdomsprov för högre yrkeshögskoleexamen.



Figur 3: TENKs arkiv för 1.2.2016 - 31.1.2019. Materialet förvaras vid undervisnings- och kulturministeriets arkiv i Riksarkivet.

3.3 GVP-utlåtanden som begärdes och avgavs av Forskningsetiska delegationen

År 2019 mottog Forskningsetiska delegationen (TENK) 23 begäranden om utlåtande i anslutning till utredningen av misstanke om avvikelse från god vetenskaplig praxis. TENK avgav sammanlagt 22 GVP-utlåtanden, av vilka 12 gällde lärdomsprov för högre yrkeshögskoleexamen. Antalet utlåtanden var det största i Forskningsetiska delegationens historia.

Tabell 2: Forskningsetiska delegationens utlåtanden, antal (inom parentes begäranden om utlåtanden om lärdomsprov för högre yrkeshögskoleexamen och andelen utlåtanden av det totala antalet)

Forskningsetiska delegationens utlåtanden, antal (inom parentes begäranden om utlåtanden gällande lärdomsprov för högre yrkeshögskoleexamen och andelen utlåtanden av det totala antalet)	2019	2018	2017	2016	2015
Mottagna nya begäranden om utlåtande i anslutning till GVP-processen	23 (10)	16 (2)	9	9	11
Avgivna utlåtanden i anslutning till GVP-processen; inklusive andra begäranden om utlåtande än i punkten ovan	22 (12)	9 (0)	10	8	8
Övriga expertutlåtanden som inte gällde GVP-processen	1	2	1	1	-

Nedan ett sammandrag av de GVP-utlåtanden som Forskningsetiska delegationen avgav år 2019:

Utlåtande 1 (TENK 2019:1): Att överdriva i meritförteckningen var oansvarigt, men uppfyllde inte villkoren för en GVP-kränkning

Forskare A och B inom det tekniska området ansåg att forskare C hade överdrivit i sin meritförteckning när hen sökte en professur, och på så sätt gjort sig skyldig till manipulering av upphovsmannaskapet. Utifrån den egentliga utredningen som universitetet gjorde i ärendet ansåg universitetet, fastän det fanns vissa oklarheter och avvikelser i C:s meritförteckning som behövde korrigeras, att C inte hade gjort sig skyldig till avvikelse från god vetenskaplig praxis.

A och B begärde ett utlåtande från TENK i ärendet om huruvida C hade gjort sig skyldig till överdrift av sina vetenskapliga meriter och huruvida universitetets utredningsprocess hade gjorts i enlighet med TENKs anvisningar. Dessutom ville de höra TENKs åsikt om de påföljder som fastställts för C var tillräckliga och huruvida handlingarna i anslutning till utredningsprocessen borde vara offentliga.

TENK konstaterade i sitt utlåtande att den meritförteckning som C använt när hen sökt professuren innehöll flera inexactheter och att C hade fungerat oansvarigt genom att överdriva sina vetenskapliga meriter. Gärningen var emellertid inte så pass allvarlig att den kunde betraktas som en avvikelse från god vetenskaplig praxis. TENK ansåg alltså att universitetet hade handlat i enlighet med TENKs anvisningar då det fattade beslut om att C inte hade gjort sig skyldig till en GVP-kränkning.

TENK tar inte ställning till de sanktioner eller påföljder som forskningsorganisationerna fastställer, eftersom de inte hör till delegationens behörighet. Då det gäller GVP-handlingarnas offentlighet konstaterade TENK i sitt utlåtande att både TENKs och universitetets handlingar i enlighet med lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet är offentliga till den del de inte innehåller sekretessbelagd information. I sitt utlåtande framhävde TENK att C bör korrigera sin meritförteckning så att den till alla delar följer TENKs modell till meritförteckning för forskare.

Utlåtande 2 (TENK 2019:2): Misstanke om GVP-kränkning var inte illvillighet, fastän den inte ledde till att en GVP-kränkning konstaterades

Forskare C inom det tekniska området, som nämndes i en tidigare sammanfattning (TENK 2019:1), begärde TENKs utlåtande om universitetets samma beslut som forskare A och B. Forskare C var nöjd med hur misstanken om GVP-kränkning behandlades på universitetet, men ansåg emellertid att A och B hade gjort sig skyldiga till grundlös och illvillig angivelse om GVP-kränkning och till osakligt försvårande av C:s forskarkarriär. C ansåg dessutom att A och B hade använt GVP-processen för behandlingen av problem och meningsskiljaktigheter i arbetsgemenskapen.

I sitt utlåtande tog TENK inte ställning till motiven hos de forskare som hade lämnat GVP-anmälan. I fråga om de forskningsetiska frågorna ansåg TENK, eftersom universitetets forskargrupp hade konstaterat vissa oklarheter och avvikelser i C:s meritförteckning och uppmanat C att korrigera den, att A:s och B:s misstanke om GVP-kränkning varken var obefogad eller illvillig. Inlämnandet av en GVP-anmälan betraktades således inte osakligt försvåra en annan forskares arbete.

Utlåtande 3 (TENK 2019:3): Liknande innehåll i forskningsplanen och konstproduktionen var inte plagiering eller stöld

Magister A som hade för avsikt att fortbilda sig inom konstbranschen misstänkte att lektor B hade plagierat och stulit en ny idé som A hade utvecklat i sin forskningsplan. Enligt misstanken presenterade B den stulna idén både i sin konstnärliga produktion och i ett programblad. A begärde TENKs åsikt om huruvida universitetets förundersökning var relevant, då en inlämnad bandad föreställning inte hade beaktats i utredningen av ärendet.

Enligt TENKs åsikt innehöll programbladets textdelar motsvarande innehåll som A:s forskningsplan, men endast på ett plan, vilket inte var fråga om plagiering. Även de andra likheterna var allmänna och slumpmässiga.

TENK påpekade emellertid att universitetet med tanke på processens genomsynlighet och klarhet även borde ha tagit del av inspelningen av den omtvistade föreställningen. Men eftersom den misstänkta likheten var på en så allmän nivå, ansåg TENK i sin bedömning att tilläggs materialet inte skulle ha

medfört något sådant nytt till behandlingen som skulle ha gett orsak att granska ärendet på annat sätt. TENK stödde universitetets bedömning om att lektor B inte hade avvikit från god vetenskaplig praxis.

Utlåtande 6 (TENK 2019:6): Bristfälliga hänvisningar i en licentiatavhandling betraktades som likgiltighet och stöld. Universitetet klandrades för en utdragen GVP-process

Forskare A inom det samhällsvetenskapliga området misstänkte att forskarstuderande B hade plagierat hans doktorsavhandling för sitt licentiatarbete. Ärendet hade kommit fram första gången år 2010, då granskningen av licentiatarbetet avbröts. Licentiatarbetet godkändes sedermera. Enligt A hade det endast gjorts några små ändringar, och därför lämnade forskare A in en anmälan om misstanke om avvikelser från god vetenskaplig praxis till universitetet. Fakultetens dekan undersökte fallet och konstaterade att arbetet inte innehöll medveten eller avsiktlig plagiering. TENK informerades inte om processen. A lämnade in en ny anmälan till universitetets rektor 2017. Efter den egentliga undersökningen i ärendet konstaterades inget fusk.

TENK ansåg inte heller att definitionen på plagiering i GVP-anvisningarna uppfylldes, eftersom det i licentiatarbetet på flera ställen hänvisas till A:s doktorsavhandling. TENK ansåg däremot att B hade gjort sig skyldig till likgiltighet som framgick i form av undervärdering och bristfälliga hänvisningar. De bristfälliga hänvisningarna var så omfattande och vilseledande för läsaren att TENK ansåg att även kännetecknen på stöld uppfylldes i vissa fall.

TENK hittade mycket att anmärka på i universitetets verksamhet. Den ansåg bland annat att universitetet gjorde ett procedurfel då det inte inledde en process enligt GVP-anvisningarna i ärendet. Enligt TENK innehöll den egentliga utredningsgruppen ingen medlem som var genuint utomstående i förhållande till universitetet.

Utlåtande 9 (TENK 2019:9): En kritisk bedömning av forskarens arbete försvårade inte osakligt forskarens arbete

Forskare A inom det juridiska området misstänkte att utvärderare B hade gjort sig skyldig till osakligt försvårande av forskararbetet i A:s ansökningsprocess om att få docentgraden. A misstänkte att B underskattade A:s meriter och inte hade satt sig in i allt material som B hade tilldelats. Dessutom misstänkte A att fakultetens ledning hade handlat i strid mot GVP-anvisningarna, då den inte beviljat hen docentgraden.

I sitt utlåtande konstaterade TENK att frågor i anslutning till utnämningsprocessen för docentgraden inte omfattas av delegationens behörighet. Fakulteten hade vid behandlingen av A:s ansökan om docentgraden tillämpat sin prövningsrätt. B utförde det uppdrag som hen blivit tilldelad i bedömningen av ansökan och en kritisk bedömning av forskningen kränkte inte god vetenskaplig praxis. Utifrån det material som inlämnats till TENK var det inte möjligt att dra slutsatser om att B skulle ha underskattat A:s meriter och på så sätt försvårat A:s arbete som forskare.

Utlåtande 10 (TENK 2019:10): Misstanke i anslutning till ett expertutlåtande i en rättegång krävde att en GVP-process inleds

Företag X misstänkte att en rapport som utarbetats av forskare inom det tekniska området inte var opartisk. Rapporten hade använts som expertutlåtande i en rättegång i anslutning till avslöjandet av en företagshemlighet, där C var part. Dessutom misstänkte X att rapportens författarförteckning hade överdrivits och att rapporten innehöll plagiering.

Det inleddes inte någon förundersökning som ingår i GVP-processen i ärendet, eftersom rapporten inte var en vetenskaplig publikation. Enligt TENK omfattades misstanken av GVP-anvisningarnas tillämpningsområde, eftersom GVP-anvisningarna binder forskare också då de ger expertutlåtanden i egenskap av representanter för sitt vetenskapsområde. Enligt TENKs uppföranderegler krävdes det således att en GVP-process inleds i ärendet.

Utlåtande 11 (TENK 2019:11): Ett program för identifiering av plagiat var inte nödvändigt för konstaterande av plagieringens omfattning i ett pro gradu-arbete

Universitetet hade enligt en förundersökning konstaterat att A hade gjort sig skyldig till avvikelser från god vetenskaplig praxis i sin pro gradu-avhandling inom pedagogik, men gärningen ansågs inte vara särskilt allvarlig (se TENKs verksamhetsberättelse 2018 fall 5 punkt 3.2) Avvikelser från GVP som konstaterats i forskningsorganisationerna).

Då det gjordes en ny GVP-anmälan i ärendet, inledde universitetet emellertid en andra förundersökning, på basis av vilken A konstaterades vilseledande ha framlagt andras resultat och slutledningar som sina egna. Universitetet ansåg att A hade gjort sig skyldig både till likgiltighet för god vetenskaplig praxis och för fusk, som framgick i form av plagiering.

Privatperson B var missnöjd med att det inte gjordes någon egentlig utredning i ärendet, fastän det i förundersökningen hade kommit fram att det var fråga om större fusk än man tidigare trott. Förundersökaren hade inte heller haft möjligt att använda ett elektroniskt program för identifiering av plagiat, eftersom A inte hade gett lov till att arbetet digitaliseras.

I sitt utlåtande konstaterade TENK att GVP-anvisningarna utarbetats för att säkerställa den vetenskapliga forskningens kvalitet. I en situation där det är fråga om en pro gradu-avhandling och där förundersökningen redan klart har visat att det skett en GVP-kränkning, ska en egentlig GVP-undersökning i regel inledas endast på begäran av den som framlägger misstanken eller i övrigt av motiverad orsak. Plagiering kan även konstateras utan ett program för identifiering av plagiat.

Utlåtande 18 (TENK 2019:18): Överdrifterna i meritförteckningen var inte grova, men misstanke om manipulering av författarförteckningen, plagiering och självplagiering behövde utredas före den egentliga utredningen

Professor A misstänkte att forskare B inom det tekniska området hade överdrivit sina meriter i meritförteckningen. Dessutom misstänkte A att B hade gjort sig skyldig till plagiering och självplagiering samt manipulering av författarförteckningen i en gemensam artikel genom att lägga till

forskarstuderande C som första författare utan C:s godkännande. Universitetet genomförde två olika förutredningar i ärendet, enligt vilka avvikelser från god vetenskaplig praxis inte hade förekommit.

Enligt TENK fanns det punkter i B:s meritförteckning som bör betraktas som klandervärda, men som helhet bedömt var verksamheten inte så grov att det skulle ha varit fråga om avvikelser från god vetenskaplig praxis.

Beträffande misstanken som hänförde sig till den gemensamma artikeln, var det utifrån det material som inlämnats till TENK inte möjligt att dra slutsatser om huruvida B hade medförfattarnas samtycke till att använda materialet i en ny artikel utan att hänvisa till den tidigare publicerade boken. Även hörandet av C, som antecknats som första författare, hade varit bristfällig i förundersökningen. I detta fall ansåg TENK att universitetet bör genomföra en GVP-process i ärendet före den egentliga utredningen.

Utlåtande 19 (TENK 2019:19): Universitetet var tvungen att inleda en egentlig utredning för att utreda redaktörens delaktighet. Klander för en utdragen GVP-process

Forskare A misstänkte att forskare B, C och D hade gjort sig skyldiga till likgiltighet för god vetenskaplig praxis, då de inte nämnde hen i författarförteckningen i en handbok som utarbetats utifrån en projektrapport i pedagogik. A hade deltagit i planeringen av handboken, men lämnat projektet innan boken publicerades.

Universitetet gav ett första beslut i ärendet i mars 2017. Enligt beslutet var det inte fråga om ett GVP-ärende och någon förundersökning inleddes inte. På A:s begäran gav TENK ett första utlåtande, enligt vilket universitet ålades att inleda en förundersökning enligt GVP-processen i ärendet. Enligt förundersökningen hade någon GVP-kränkning inte inträffat. A var missnöjd med beslutet. I sin andra utlåtandebegäran bad A om TENKs åsikt om universitetets GVP-process, som hade tagit mycket lång tid.

Enligt TENKs synpunkt hade A varit med i handbokens redaktion, men parterna var av olika åsikt om vad som kommit överens om A:s delaktighet. Eftersom möjligheten till GVP-kränkning utifrån förundersökningen inte kunde uteslutas, ansåg TENK att universitetet ska göra en egentlig undersökning enligt GVP-anvisningarna för att reda ut ärendet.

TENK ansåg det klandervärt att det tagit så lång tid för universitetet att behandla misstanken om GVP-kränkning.

Utlåtande 21 (TENK 2019:21): Utelämnande av ett över 20 år gammalt verk betraktades inte som en bristfällig hänvisning till tidigare forskningsresultat

Forskare A inom det samhällsvetenskapliga området ansåg att de forskningsmetoder och resultat som hade använts i en webbpublikation som författats av forskare B inom samma vetenskapsområde var förenliga med A:s verk, som hade publicerats över 20 år tidigare. Det omtvistade kapitlet som B hade skrivit anslöt sig till sammanfattningen av expertarbetet i anslutning till en statistikundersökning.

A ansåg att B borde ha nämnt i A:s verk, eftersom en forskare ska sätta sig in i all tidigare forskning som finns tillgänglig i forskningsämnet. Eftersom A:s verk inte nämndes i källförteckningen i B:s artikel, ansåg A att B hade gjort sig skyldig till plagiering.

Universitetet gjorde en förundersökning i ärendet och kom fram till att någon GVP-kränkning inte hade skett. A bad TENK om ett utlåtande.

I sitt utlåtande konstaterade TENK att underskattning av andra forskares arbete, såsom att låta bli att nämna en forskare, kan betraktas som en avvikelse från god vetenskaplig praxis endast om forskarens gärning varit grov. Det faktum att ett över 20 år gammalt verk inte nämns i artikelns källförteckning fyller enligt TENK inte kriterierna på en GVP-kränkning. Beträffande misstanken om plagieringen av forskningsmetoderna stödde TENK universitetets synpunkter på att de aktuella metoderna redan länge är allmänt använda inom olika vetenskapsområden.

Det övriga utlåtandena som gavs 2019 gällde behandlingen av misstanke om plagiering av lärdomsprov för högre yrkeshögskoleexamen i yrkeshögskolorna.



Figur 4: Arbetsgruppens ordförande Arja Kuula-Luumi och TENKs vice ordförande Erika Löfström presenterar nya anvisningar för etikprövning inom humanvetenskaperna på Etikdagen 13.3.2019.

4 | ETIKPRÖVNING INOM HUMANVETENSKAPERNA

Forskningsetiska delegationen (TENK) koordinerar etikprövning av forskning inom humanvetenskaperna i Finland samt främjar samarbetet mellan de regionala kommittéerna och enskilda organisationers etikprövningsnämnder. Etikprövningsnämnderna har i uppgift att på forskarnas begäran ge förhandsutlåtanden i etiska frågor i anslutning till forskningsplanerna och andra risker som ingår i forskningen. Bedömningen grundar sig på TENKs anvisningar som organisationerna har förbundit sig att följa.

TENK förnyade sina anvisningar från 2009 om de etiska principerna för humanforskning och etikprövning inom humanvetenskaperna. I de förnyade anvisningarna har ändringarna i dataskyddslagstiftningen beaktats. Samtidigt utvidgades anvisningarnas tillämpningsområde och bedömningsanvisningarna preciserades. Revideringen bereddes av en arbetsgrupp i Forskningsetiska delegationen, vilken leddes av Dataarkivets utvecklingschef **Arja Kuula-Luumi** och för vilken Forskningsetiska delegationen sakkunniga **Ilina Kohonen** fungerade som sekreterare. *Etiska principer för humanforskning och etikprövning inom humanvetenskaperna i Finland. Forskningsetiska delegationens anvisningar 2019* upprättades i samarbete med vetenskapssamfundet. Anvisningarna trädde i kraft den 1 oktober 2019 i de forskningsorganisationer som förband sig till den.

TENKs byrå följer upp etikprövningen genom att årligen samla in information om antalet fall som behandlas i etikprövningsnämnderna och upprätthåller en lista över kontaktuppgifter till nämnderna. Totalt 56 organisationer hade i slutet av 2019 förbundit sig till den reviderade anvisningen om etiska principer för humanforskning.

Enligt de organisationer som förbundit sig till anvisningarna finns det stor variation i antalet utlåtandebegäran och även om det totala antalet utlåtandebegäran minskade från året innan, ökade arbetsmängden i vissa etikprövningsnämnder betydligt. Kraven enligt den ändrade dataskyddslagstiftningen har även orsakat mycket arbete i etikprövningsnämnderna och i detta arbete har samarbetet med organisationens dataskyddsansvariga och jurister upplevts vara nyttigt.

Etikprövningsnämnderna bads även om utlåtanden i fall där det enligt TENKs anvisningar inte krävs någon etikprövning. Som svar på sådana begäran har man kunnat ge en beskrivning av systemet i Finland, vilken forskaren kunnat vidarebefordra t.ex. till tidskriften, om man så önskat. Överlag ansågs den allmänna medvetenheten om etikprövningen ha ökat.

Tabell 3: Fall prövade av etikprövningsnämnderna för humanvetenskaper, antal

Fall prövade av etikprövningsnämnderna för humanvetenskaper, antal	2019	2018	2017	2016	2015
Begäran om utlåtande om etikprövning	432	468	412	392	341
Utlåtanden från etikprövningsnämnderna	389	457	385	324	295
Negativt utlåtande ²	0	13	27	24	24
Utlåtande har inte getts (etikprövning har inte ansetts vara nödvändig eller begäran om utlåtande har hänvisats till en annan nämnd)	36	26	35	41	25
Antalet organisationer som har svarat på uppföljningsenkäten	27	24	30	25	25

5 | SAMARBETE, INITIATIV SAMT PUBLIKATIONS- OCH INFORMATIONSVERKSAMHET

År 2019 fortsatte Forskningsetiska delegationen (TENK) och Vetenskapliga samfundens delegation diskussionen om att främjandet av en god vetenskaplig praxis aktivt tas med i arbetet vid Vetenskapliga samfundens delegation. Styrelsen för Vetenskapliga samfundens delegation förband sig den 9 december 2019 att följa GVP-anvisningarna i fråga om den egna personalen. Vetenskapliga samfundens delegation kommer också att rekommendera sina medlemsföreningar att förbinda sig till anvisningarna.

² Med ett negativt utlåtande 2019 eller senare avses att det inte kunnat ges ett positivt utlåtande alls eller att de korrigeringar som krävdes i forskningsplanen inte har gjorts eller att det tilläggsmaterial som begärts med anledning av utlåtandebegäran inte har inlämnats. Före år 2019 innehöll antalen även fall, där utlåtandebegäran hade lämnats tillbaka med ovillkorliga krav på korrigering.

TENKs medlemmar och generalsekreteraren nätverkade och informerades om TENKs verksamhet genom att ordna seminarieföreläsningar (BILAGA 1 i den finska verksamhetsberättelsen) samt genom att publicera artiklar och ge intervjuer (BILAGA 2 i den finska verksamhetsberättelsen).

TENKs medlemmar är aktiva i både riksomfattande och lokala etiska kommittéer och arbetsgrupper (BILAGA 3 i den finska verksamhetsberättelsen).

TENK grundade 2019 Forskningsetiska delegationens publikationsserie (ISSN 2490-161X upplagan, ISSN 2669-9427 pdf). Det publicerades sammanlagt sex publikationer i publikationsserien under året, av vilka fem både i tryckt och elektronisk form.

Forskningsetiska delegationens publikationer – Publications of the Finnish National Board on Research Integrity TENK:

1. Ari Salminen ja Lotta Pitkänen: Tutkimusyhteisössä kaikki hyvin? Tutkimusetiikan barometri 2018
2. A Practical Model of the Self-Regulation of Academic Integrity: A Chinese-English Edition of the Code of Conduct for Research Integrity in Finland
3. Etiska principer för humanforskning och etikprövning inom humanvetenskaperna i Finland. Forskningsetiska delegationens anvisningar 2019 (på finska, svenska och engelska)
4. A Practical Model of the Self-Regulation of Academic Integrity: A Russian-English Edition of the Code of Conduct for Research Integrity in Finland
5. Un modelo práctico de autorregulación en la deontología académica: edición en español del código finlandés de buenas prácticas en la investigación (enbart i pdf-format)
6. Att komma överens om upphovsmannaskapet till vetenskapliga publikationer. Forskningsetiska delegationens anvisningar 2018 (2:a reviderade upplagan; på finska svenska och engelska)

6 | INTERNATIONELL VERKSAMHET

Nätverket för europeiska nationella forskningsetiska byråer ENRIO (European Network of Research Integrity Offices) utsåg Forskningsetiska delegationens generalsekreterare Sanna-Kaisa Spoof till ordförande för mandatperioden 2018–2021). Spoof fungerar även som ledare för ENRIOs whistleblowing-arbetsgrupp. Vid utgången av 2019 hade ENRIO 32 medlemsorganisationer i 24 länder i Europa.

År 2019 inledde ENRIO under Forskningsetiska delegationens ledning en omorganisering från det inofficiella nätverket till en förening som fungerar i det belgiska rättssystemet. Föreningen ENRIO grundas under 2020, varefter det gamla nätverkets funktioner fusioneras till föreningen inom en övergångsperiod på två år. Forskningsetiska delegationen hör till ENRIO-föreningens stiftande medlemmar tillsammans med ungefär 15 andra europeiska aktörer inom forskningsetik på nationell nivå.

Ett annat mål under Forskningsetiska delegationens ordförandeskapsperiod har varit att inrätta och etablera en europeisk kongress om forskningsetik vartannat år. ENRIOs första kongress, ENRIO2020 Congress on Research Integrity Practice, skulle ordnas under ledning av Forskningsetiska delegationen i samarbete med ENRIO och Aaltouniversitetet i Dipoli i Otnäs i Esbo den 5–7 oktober 2020. Kongressens programkommitté höll sitt första möte i Finland den 19 juni 2019.

Forskningsetiska delegationen ordförande och sekretariat gjorde flera konferens- och studieresor under året:

- The Flemish Commission for Research Integrity, Bryssel 16– 17.1.2019
- ENRIO-mötet, Prag 25– 27.3.2019
- The 6th World Conferences on Research Integrity, Hongkong 2– 5.6.2019
- The Norwegian National Research Ethics Committees, Oslo 11. 12.9.2019
- ENRIO-mötet, Krakova 25– 26.9.2019
- ENERI-projektets avslutande seminarium, Bryssel 28– 29.10.2019



Figur 5: ENERIs Birgit Buschbom (till vänster) från Österrike och sekreterare för ENRIO Kalle Videnoja på ENERIs, ENRIOs och Ansvarsfull forsknings gemensamma avdelning i Hong Kong i juni 2019.

7 | PERSONAL OCH EKONOMI

Undervisnings- och kulturministeriet beviljade Forskningsetiska delegationen specialunderstöd för främjande av internationalisering för åren 2019–2021.

Utöver generalsekreterare Sanna-Kaisa Spoof arbetade även konstdoktor **lina Korhonen** som sakkunnig i delegationens sekretariat och som deltidsanställda planeraren FM **Terhi Tarkiainen** och byråsekreteraren ekon. kand. **Kaisu Reiss**. Koordinator för internationella ärenden och sekreterare för ENRIO var fr.o.m. den 18 mars 2019 pol. mag. **Kalle Videnoja**.

I Forskningsetiska delegationens och Delegationens för informationsspridning gemensamma projekt Ansvarsfull forskning fungerade fil. mag. **Maija Lähteenmäki** som deltidsanställd webbredaktör och fil. dr. **Anni Sairio** som koordinator. Sedan den 1 september 2019 har Sairio även arbetet som deltidsanställd konferenssekreterare för kongressen ENRIO2020.

Forskningsetiska delegationens sekretariat arbetar i anslutning till Vetenskapliga samfundens delegation på adressen Snellmansgatan 13, Helsingfors. Vetenskapliga samfundens delegation erbjuder Forskningsetiska delegationen ekonomi- och personalförvaltning, nätförbindelser, IT-tjänster och kontorslokaler. Lokalerna i Vetenskapernas hus kan avgiftsfritt användas för möten och seminarier.

Denna verksamhetsberättelse har lagts fram för Forskningsetiska delegationens möte den 8 april 2020.

Riitta Keiski

Sanna-Kaisa Spoof

Ordförande

Generalsekreterare



Figur 6: Forskningsetiska delegationens sekretariat: Terhi Tarkiainen (vänster), Kaisu Reiss, Anni Sairio, Kalle Videnoja, Sanna-Kaisa Spoof, Iina Kohonen och Maija Lähtenmäki.